

Terveyden lukutaidon ratkaisuista strategian kehittämiseen; sosiaali- ja terveysalan opettajien, opiskelijoiden ja ammattilaisten IDEAHL-työpajojen tuloksia

6.6.2023

IDEAHL-työpajat osana terveyden lukutaidon strategian kehittämistä

EU:n rahoittaman IDEAHL – Improving Digital Empowerment for Active Healthy Living -Horisontti-hankkeen (2022–2024) tavoitteena on lisätä EU:n kansalaisten mahdollisuuksia käyttää aktiivisemmin digitaalisia välineitä oman terveyden ja hyvinvoinnin seurantaan. Hankkeessa kehitetään EU-tasoinen terveyden lukutaidon strategia, joka kattaa myös digitaalisen terveyden lukutaidon osa-alueen. IDEAHL-hankkeen yhteiskehittämisen työpajoihin on suunniteltu osallistuvan yli 1 300 eri kohderyhmää kuten sosiaali- ja terveyspalveluiden potilaita ja asiakkaita, poliittisia päättäjiä ja ammattilaisia 10 eri hankekumppanimaassa EU:ssa.

SeAMKin vastuulla oli järjestää työpajoja sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille (n=42), opettajille (n=7) ja ammattilaisille (n=6) kevään 2023 aikana. Mukana yhteiskehittämisessä oli fysioterapia- ja hoitotyön sekä

gerontologian opiskelijoita SeAMKista. Opettajat ja ammattilaiset edustivat kattavasti eri sote-alan opetusohjelmia ja toimintaympäristöjä. Kaksi työpajaa toteutettiin jokaiselle kohderyhmälle (yht. 2 h 45 min – 4 h 30 min pajojen kesto) maalis-huhtikuun 2023 aikana, joten työpajoihin osallistui yhteensä 109 osallistujaa.

Ensimmäisissä työpajoissa keskusteltiin terveyden lukutaidon ja digitaalisen terveyden lukutaidon käsitteistä osallistujien omien pohdintojen ja eri käsitemääritelmien kautta. Työpajan keskeinen yhteiskehittäminen keskittyi terveyden lukutaidon ja digitaalisen terveyden lukutaidon haasteiden ja esteiden kuvaamiseen sekä niihin liittyvien ratkaisujen esittämiseen. Lisäksi jokaisen pajan lopussa osallistujat valitsivat viisi tärkeintä tai ajankohtaisinta ratkaisua terveyden lukutaidon ja digitaalisen terveyden lukutaidon haasteisiin ja esteisiin työpajan keskusteluiden pohjalta.

Toisten työpajojen toteutuksessa mukautettiin BIKVA-menetelmää (ks. Krogstrup 2004) seuraavasti: opiskelijat kommentoivat opettajien, ammattilaiset opettajien ja opettajat opiskelijoiden ensimmäisten työpajojen tuloksia koskien terveyden lukutaidon ja digitaalisen terveyden lukutaidon haasteita ja esteitä sekä niihin esitettyjä ratkaisuja. Lisäksi toisessa työpajassa keskityttiin terveyden lukutaidon eettisiin kysymyksiin. Tässä artikkelissa kuvataan opiskelijoiden, opettajien ja ammattilaisten esittämiä keskeisiä terveyden lukutaidon ja digitaalisen terveyden lukutaidon ratkaisuja.

Terveyden lukutaidon haasteita ja ratkaisuja

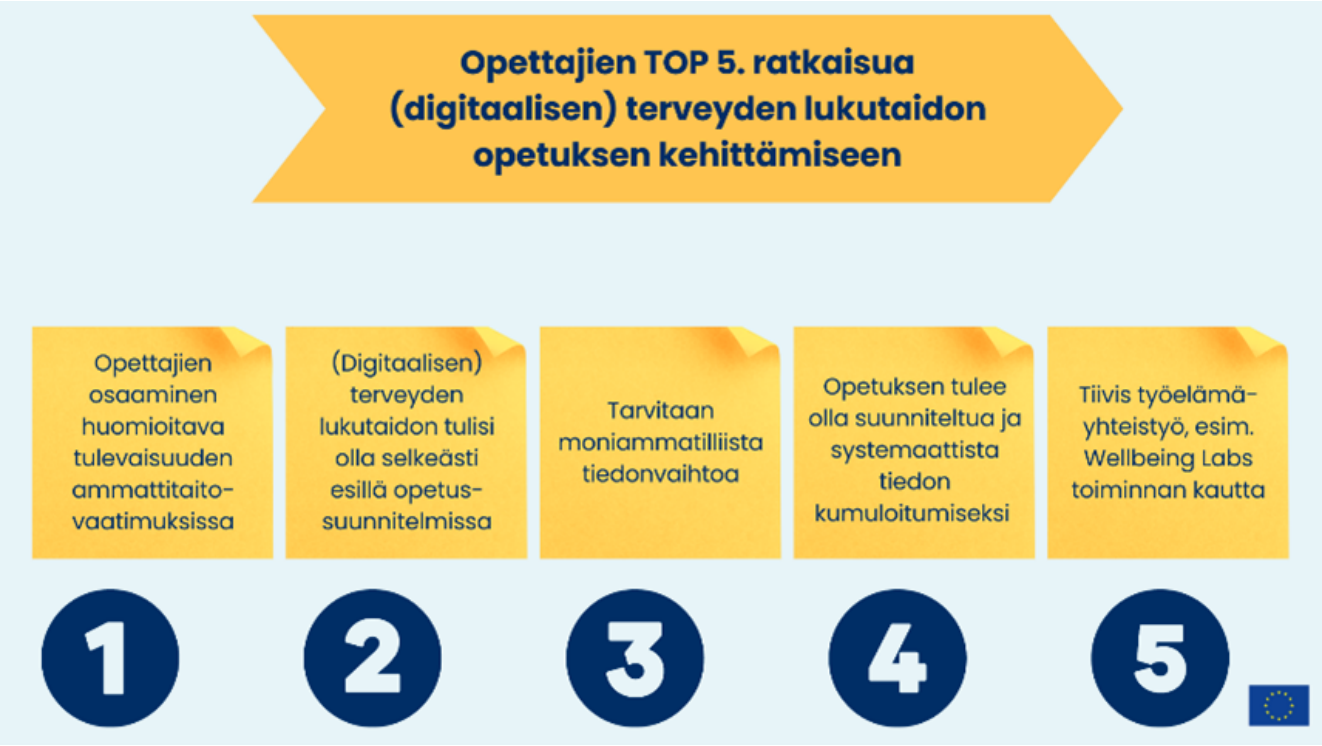
Kuvio 1. Opiskelijoiden esittämät keskeiset terveyden lukutaidon ratkaisut.

Luotettavan ja itselle merkityksellisen terveystiedon löytymiseksi tarvitaan terveystiedon lukemisen, ymmärtämisen ja kriittisen arvioinnin taitoja. Sosiaali- ja terveyspalveluiden tiedottamisen ja tarjoamisen tulisikin opiskelijoiden mukaan olla selkokielistä ja kaikille saavutettavaa. Opiskelijat mainitsivat yhdeksi keskeiseksi terveyden lukutaidon haasteeksi terveystiedon runsauden ja sen, että oikeaa ja luotettavaa tietoa on vaikea löytää tietotulvasta. Tärkeänä opiskelijat näkivätkin yleisesti luottamuksen luomisen kansalaisiin, potilaisiin ja asiakkaisiin, jotta he hakeutuvat julkisen ja luotettavan terveystiedon äärelle. Toisena ratkaisuna haasteeseen mainittiin palveluiden ja terveystiedon keskittäminen yhtenäiseen alustaan ja tietokantaan, josta

saa helposti kaiken tarvittavan terveyteen liittyvän luotettavan tiedon.

Opiskelijat olivat huolissaan sosiaali- ja terveyspalveluiden tiukentuvista resursseista ja siitä, että peruspotilas- ja asiakastyötä ei ehditä tehdä laadukkaasti. Opiskelijat arvioivat, että kohdennetun rahoituksen ohjaaminen terveyden lukutaidon edistämiseen olisi toimivin ratkaisu, jotta se toteutuisi myös käytännössä. Resurssikeskustelu koski myös digiohjauksen ja -tuen tarjoamista sosiaali- ja terveyspalveluissa. Osa opiskelijoista näki, että digiohjauksen ja -tuen tarjoaminen on olennainen osa ammattilaisten omaa työnkuvaa. Osa opiskelijoista taasen koki, että digiohjauksen ja -tuen tarjoaminen on muiden kuin sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten tehtävä. Kuka sitten digiohjausta ja -tukea tarjoaakin, pääasiana opiskelijat näkivät, että potilaiden ja asiakkaiden tulee saada digiohjausta ja -tukea digitaalisten sosiaali- ja terveys palveluiden sekä sähköisen asioinnin käyttöön.

Opiskelijat kävivät myös keskustelua siitä, ketkä ryhmät ovat vaarassa jäädä digitalisaation ulkopuolelle, kuten ikäihmiset, vammaiset, maahanmuuttajat, asunnottomat. Opiskelijat korostivat, että mahdollisuus aitoon kohtaamiseen ammattilaisten kanssa tulee säilyttää kaikille niille henkilöille, jotka ilman sitä eivät saa asioitaan hoidettua tai syystä tai toisesta hoitavat asioitaan mieluummin kasvotusten.

Kuvio 2. Opettajien esittämät keskeiset terveyden lukutaidon ratkaisut.

Opettajat nostivat keskusteluun terveyden lukutaidon opettamiseen liittyväksi haasteeksi sen, että terveystieto ja erityisesti digitaaliset terveysalustat ja -sovellukset kehittyvät nopeaa tahtia aiheuttaen haasteita uuden tiedon omaksumisessa ja mukana pysymisessä. Siten opettajien mukaan nämä eri tulevaisuuden ammattitaitovaatimukset terveyden lukutaidon ja digitaalisen terveyden lukutaidon opettamiseksi tulisikin huomioida opettajien kompetensseissa. Yhtenä avainhaasteena opettajat jakoivat, että terveyden lukutaitoa opetetaan eri aiheiden sisällä, mutta sitä ei käytetä käsitteenä opetuksessa eikä käydä tarkemmin lävitse. Tähän ratkaisuksi opettajat esittivät terveyden lukutaidon ja digitaalisen terveyden lukutaidon lisäämistä selkeästi omana käsitteenään opetussuunnitelmiin.

Opettajat kokivat, että terveyden lukutaidon ilmiö ja teema on monialainen vaatien siten moniammatillista tiedonvaihtoa, jotta sitä voidaan opettaa koko ymmärryksessään. Opetuksessa tätä moniammatillisuutta tulisi edelleen vahvistaa tämän ilmiön ja teeman opetuksessa. Tällä hetkellä opetussuunnitelmista ei ole tehty kartoitusta sen osalta, miten terveyden lukutaitoa opetetaan eri vuosikursseilla ja niiden jaksoilla. Opetuksen tulisikin olla suunnitelmallista, jotta terveyden lukutaidon tieto kumuloituisi opintojen edetessä. Opettajat toivat esiin keskeisenä ratkaisuna tiiviin ja vuorovaikutteisen työelämäyhteistyön, josta sekä opetuksessa että työelämässä hyödytään terveyden lukutaidon ilmiön ymmärtämiseksi ja yhdessä edistämiseksi.

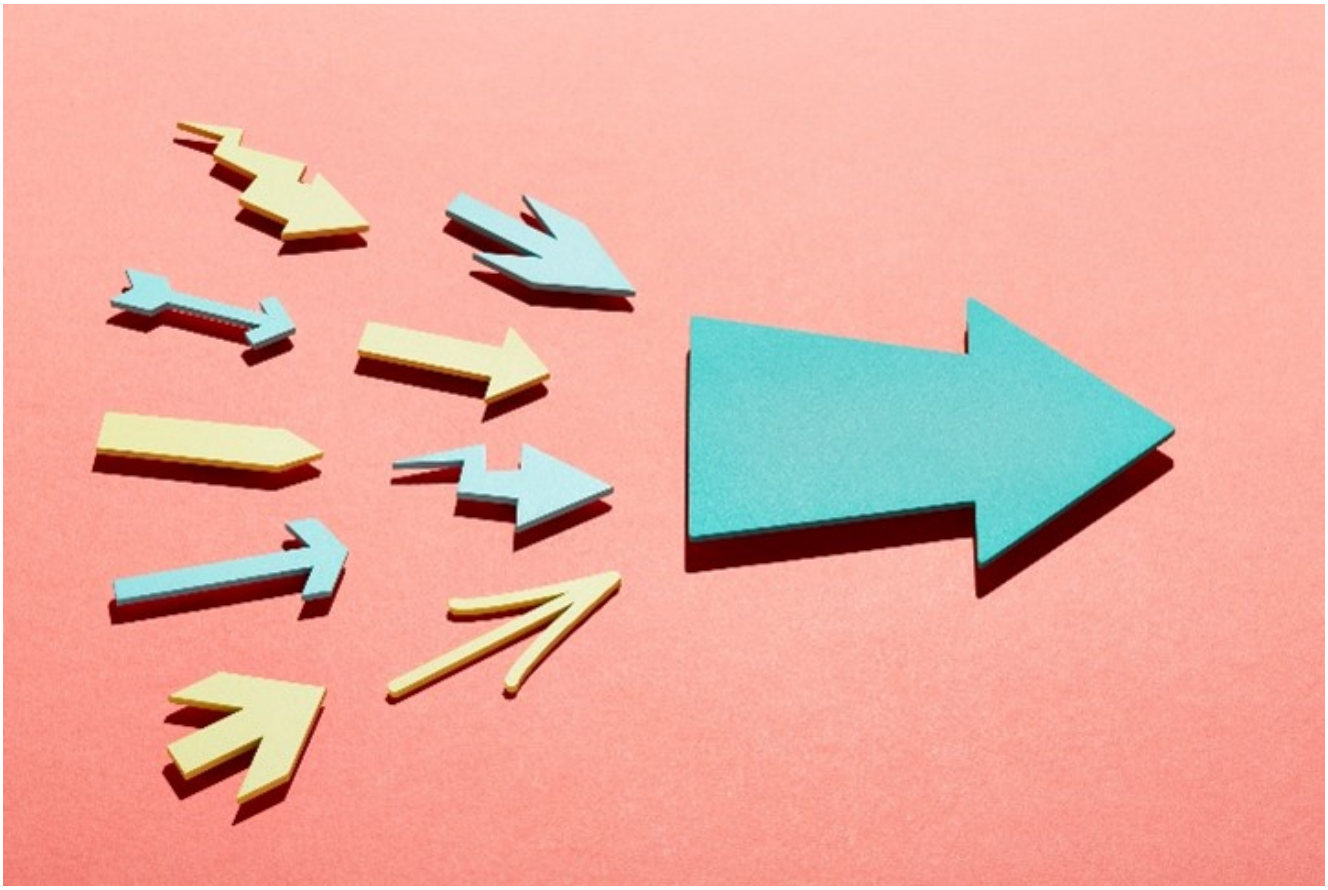

Kuvio 3. Ammattilaisten esittämät keskeiset terveyden lukutaidon ratkaisut.

Ammattilaisten vastauksissa nousi selkeästi esille huoli niistä ihmisryhmistä, ketkä eivät omaa mahdollisuuksia digitalisaation mukana pysymiseen. Heillä saattaa olla puutteita laitteista, taidoista, läheisten digituesta, toimivista nettiyhteyksistä tai kyse voi olla omasta haluttomuudesta olla mukana digimaailmassa. Tähän ratkaisuksi ammattilaiset ehdottivat konkreettisen digituen järjestämistä ja jalkautumista sinne, missä digitukea tarvitsevat henkilöt ovat. Myös ammattilaiset näkivät, että on järkevää koota eri sosiaali- ja terveyspalvelut yhdelle digialustalle, mutta samat tiedot on hyvä olla saatavilla myös paperisina.

Ammattilaisten työpajoissa keskusteltiin siitä, miten ammattilaisia tukisi ihan konkreettiset terveyden lukutaidon potilas- ja asiakastyön menetelmät, joilla terveyden lukutaitoa voidaan arvioida ja tukea. Lisäksi kaivataan enemmän tutkimusta aiheesta kehittämistyön taustalle. Ammattilaiset olivat samaa mieltä siitä, että monialaisuuden tulisi näkyä vahvasti sosiaali- ja terveysalan opetuksessa, jotta terveyden lukutaidon koko ilmiö hahmottuu opiskelijoille selkeämmin. Ammattilaiset olivat myös kriittisiä siitä, miten sosiaali- ja terveysalan organisaatioiden johtamisen ja riskien arviointi ottaa huomioon henkilöiden sitouttamisen digitaitojen kehittämiseen. Keskeistä onkin henkilöstön tuen ja osaamisen kehittämistarpeiden kuunteleminen ja mukaan ottaminen eri työn digitaalisuutta koskevaan suunnitteluun ja kehittämiseen.

Terveyden lukutaidon strategian kehittäminen alkanut

Yhteiskehittämisen työpajat ovat tuottaneet arvokasta tietoa terveyden lukutaidon ja digitaalisen terveyden lukutaidon strategian kehittämiselle. IDEAHL-hankkeessa parhaillaan on käynnissä strategian kehittämistyö, jossa huomioidaan yhteiskehittämisen tulokset. Strategian valmistuttua alkusyksyn 2023 aikana pilotoidaan sen ehdottamia toimia hankekumppanimaissa. SeAMK tiedottaa elo-syyskuussa Suomessa pilotoitavista terveyden lukutaidon edistämiseen liittyvistä toimista tarkemmin. Syksyn 2023 aikana tavoitteena on myös jakaa ja jatkotyöstää yhteiskehittämisen työpajojen tuloksia Etelä-Pohjanmaan Hyvinvointialueen sote-työntekijöiden ja päättäjien kanssa, jotta terveyden lukutaito ja digitaalinen terveyden lukutaito otettaisiin näkyvämmin huomioon sote-palveluiden suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Lisäksi IDEAHL-hanke on esittänyt omat suosituksena hallitusneuvotteluihin terveyden lukutaidon ja digitaalisen terveyden lukutaidon edistämiseksi, jotta aihe nähtäisiin tärkeänä läpileikkaavana kansanterveyden ja hyvinvoinnin asiana.

Katja Valkama
HTT, YTM, tutkimus- ja kehittämispäällikkö, yliopettaja
SeAMK

Merja Hoffrén-Mikkola
LitT, yliopettaja
SeAMK

Aino Alaverdyan,
YTM, lehtori
SeAMK

Mika Uitto
TtM, asiantuntija, TKI
SeAMK

Kuvituskuva: Microsoft kuvapankki

Lisätietoja: IDEAHL – Improving Digital Empowerment for Active Healthy Living – SeAMK ProjektitHome – IDEAHLTerveyden lukutaidon edistäminen, IDEAHL-hankkeen politiikkasuositukset

Horizon Europe Framework Programme rahoittaa “Improving Digital Health for Active Healthy Living (IDEAHL) -hanketta” GA 101057477. Euroopan Unionin rahoittama.

Lähteet:

Krogstrup. H. K. (2004) Asiakaslähtöinen arviointi – BIKVA-malli. Hyvät käytännöt -menetelmäkäsikirja. FinSoc Arviointiraportteja 1/2004. Helsinki, Stakes. https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201204193603